

ХТО ВІДПОВІДАТИМЕ НА ВИКЛИКИ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН?

(Рецензія на монографію: Михайлева Е. Г. Интеллектуальная элита в матрице современных цивилизационных изменений. – Х.: Изд-во НУА, 2007. – 576 с.)

На це питання береться відповісти молодий, але досвідчений харківський соціолог Катерина Михальова у своїй монографії, що нещодавно вийшла друком. Проблемна ситуація, що спонукала науковця до роботи, полягає в тім, що сучасні цивілізаційні зміни, які охоплюють своїм впливом усі країни, породили цілий шар нових соціальних процесів, що визначили нове обличчя суспільств. У таких умовах суспільства часом кардинально змінюють свої принципи життєдіяльності та характер функціонування головних соціальних інститутів. Сучасні цивілізаційні зміни несуть людству численні виклики (у роботі автор розглядає вісім найбільш суттєвих, на її думку, викликів), які змушують шукати нові стратегії своєї життєдіяльності.

Спираючись на аналіз новітніх тенденцій суспільного розвитку та на один з ключових викликів сучасної реальності – інтелектуалізацію сучасної світової взаємодії, інтелектуалізацію, що є стрижнем процесів трансформації у світі, автор пропонує розглядати суспільство, яке спроможне прийняти ці виклики, як суспільство інтелекту. Такий висновок, на її думку, досить логічно випливає з концепції постіндустріального суспільства, яке з погляду на його суттєві особливості ототожнюють із суспільством знання та інформації.

У монографії наведені характерні риси суспільства, головним ресурсом якого є інтелект, аналізується соціальна структура і соціальна мобільність в умовах формування суспільства інтелекту, досить продуктивно досліджуються ключові ресурси в системі соціальної стратифікації, практики позиціонування соціальних суб'єктів у сучасному стратифікаційному полі України. Автор продовжує наукову дискусію про переваги і недоліки класового й стратифікаційного підходів до вивчення суспільства і показує, що в умовах сучасних трансформаційних змін останній є більш плідним. У рамках цього аналізу й розглядаються особлива роль і особливі якості інтелектуальної еліти як провідного суб'єкта соціальних змін сучасного суспільства.

Виходячи з цього, відповідь на питання: “Що ж являє собою інтелектуальна еліта?” виступає одним із центральних завдань у роботі. Ця відповідь формується, виходячи із загальних умов життєдіяльності соціальних суб'єктів та з огляду на ті вимоги соціального простору, що пред'являються ним сьогодні, в тому числі і з бажаних перспектив розвитку українського суспільства. К.Г. Михальова розглядає різні підходи до відповіді на поставлене питання і пропонує рішення, яке втілюється у визначення інтелектуальної еліти з критеріями, достатньо чіткими для використання в наукових дослідженнях. (На нашу думку, цей розгляд міг би бути підкріплений аналізом і робіт українських дослідників першої чверті ХХ ст.). Підсилює практичне значення авторських висновків також розгляд ідеальної й реальної моделей функцій інтелектуальної еліти, зіставлення яких дозволило побачити проблемні зони в життєдіяльності цієї групи, а відповідно і можливі ризики в розвитку україн-

ського суспільства, що можуть бути пов'язані з її діяльністю. Зазначимо, що досить цікавим у роботі є також і розділ, де розглядається інтелігенція як джерело формування інтелектуальної еліти.

Не залишився без уваги в роботі й аналіз ролі та значення освіти у системі конструювання суспільства інтелекту і його еліти. Розглядаються також питання освітніх механізмів формування інтелектуальної еліти та елітної підготовки й елітних вищих навчальних закладів, що в умовах зростаючої інтелектуалізації громадського життя активно завойовують провідне місце в традиційно однорідному середовищі вітчизняної освіти.

Наприкінці зазначимо, що монографія робить враження концептуально цілісної, фундаментальної наукової праці, характеризується виваженістю теоретичних міркувань, вона добре структурована, логічно вибудована, а її висновки – достатньо аргументовані. Ця наукова робота є комплексним дослідженням, що інтегрує певні філософські, історичні, соціологічні і психологічні підходи до аналізу інтелектуальної еліти – групи, на яку покладаються значні надії у суспільствах нового постіндустріального типу.

М.М. Сапа,
д-р соціол. наук, професор
кафедри прикладної соціології
Харківського національного університету
внутрішніх справ